

Život v centre

Literárny fond, Slovenská sekcia IBBY, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, udelili cenu TROJRUŽA literárnemu vedcovi prof. PhDr. MILANOVI JURČOVI, CSc. za „invenčný analytický prieskum, bádateľskú racionalitu a citovú zaujatosť pri dotykoch a prienikoch do podstaty slovenskej literatúry pre deti a mládež“.

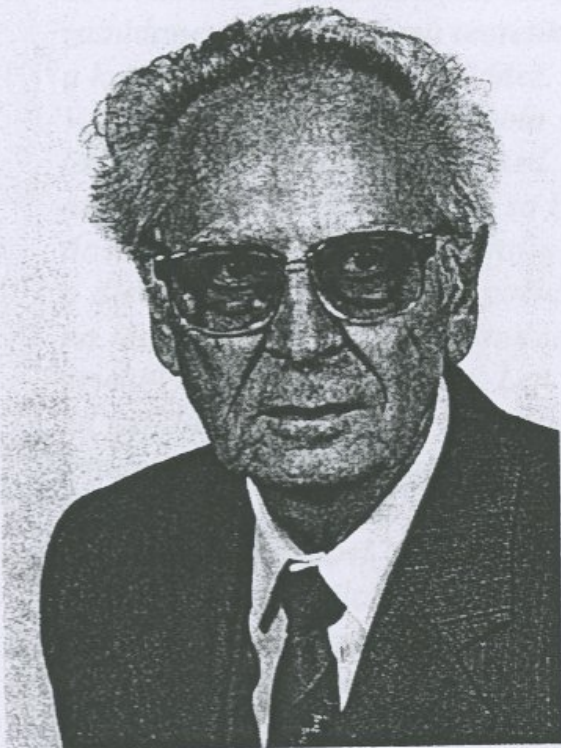
Na rozdiel od nás mnohých Milan Jurčo celý svoj život prežíva mimo hlavných centier literárno-kultúrneho života. Ak poviem, že napriek tomu je to práve on, ktorý jedno z takýchto centier predstavuje, nehovorím to pre túto chvíľu, pomenúvam tým nespochybniteľný fakt. Už tri desaťročia Milan Jurčo vytvára totiž dielo, ktoré svojou významovou podstatou predstavuje bádateľský inštitút zásadného, teda centrálného významu. Mám na mysli, prirodzene, jeho bytostný záujem o literatúru faktu a skutočnosť, že tomuto záujmu dokázal dať teoretickú systematickosť. Systémom, jeho metodologickou prepracovanosťou presiahol totiž hranice lokálneho, individuálneho pracovného priestoru a stal sa – v zmysle významovom – kabinetom, školou, ústavom.

Hodnotovosť jeho aktivity nie je pritom podmienená len tým, že sa zamerával na oblasť, ktorá bola a je jednou z najproblémovnejších. Rozhodujúcejšia je skutočnosť, že jej štatutárnu konštituovanosť dosiahol hĺbkovým prienikom do jej podstaty, na základe čoho mohol potom dospieť k poznaniu, že literatúra faktu, či v jeho chápaní faktotvorba, koncipovaná na spôsob dobrodružstva poznávania, musí poskytovať

svojmu príjemcovi nielen nové, autentické poznanie, ale musí to robiť tak, aby mu prinášala aj humanizujúci estetický zážitok.

Ibaže nielen výskum literatúry faktu s jej prepracovaným teoretickým systémom je symbolom centrálného postavenia Milana Jurča v slovenskej literatúre pre deti a mládež. Ten samý post mu nepochybne prináleží aj ako znalcovi a interpretovi bábkového divadla, jeho poetík, ale aj ako kritikovi, ktorý cez prieniky do hĺbkových štruktúr beletristických textov dospieva k ich hodnotovému potvrdeniu či odmietnutiu.

Existuje však ešte niečo, čo je dôkazom, a opäť nespochybniteľným, že Milan Jurčo je ústrednou osobnosťou literatúry o literatúre. Týmto dôkazom, tentoraz z kategórie mravnej, je jeho postoj v čase, v ktorom sa práve mravnosť stala objektom likvidácie duchovného rozmeru človeka. V rokoch, v ktorých sa mravnosť potvrdzovala či lámala, Jurčo zavrhol vonkajšiu emigráciu ako únik pred normalizačnou svojvoľnosťou. A hoci tragika jeho údely bola o to desivejšia, že zasiahla aj jeho najbližších, nedokázal, nevedel, nechcel urobiť nič, čo by hoci len kompromisným riešením jeho vlastný duchovný rozmer

ohrozilo. A tak, povedané slovami jeho priateľa Jána Kopála, sa na celé desaťročie stal zamlčivávaným, ale nie zamlčaným alebo odmlčaným autorom. Brutalita ho totiž zasiahla, takmer denne zraňovala, nedokázala ho však vykázať čo len do vnútornej pasívnej emigrácie. V realizácii svojich vízií pokračoval naďalej, a hoci v podmienkach, ktorých psychická trauma je neprecítiteľná, nevedel, nedokázal, nechcel rezignovať.

Ak teda Milan Jurčo dostáva cenu Trojruža za svoj dominantný, centrálny post pri analytickom prieniku do podstaty slovenskej detskej literatúry, je to pocta i jeho mravnosti, ktorá ho na tento dominantný, centrálny post vyniesla.

ONDREJ SLIACKY

(Prednesené 26. X. 2000 v Klube slovenských spisovateľov pri odovzdávaní ceny Trojruža 2000.)

V úlohe darcu

V prvom momente, keď som sa dozvedel, že mám byť účastníkom tohto podujatia, moje vnútro ovládli rozpaky: Prečo? Aký to má zmysel?

Cena Trojruža!

Akosi sa mi to nezdalo byť v duchu ľudovej rozprávky, ktorej meno sa ocitlo v názve ceny. Jej sujet totiž hovorí o niečom celkom inom: Trojružu donesie svojej najmladšej dcére na jej vlastné želanie už postarší otec, vracajúc sa zúbožený a ožobraný z ďalekej cesty... Obom prišla len starosť a utrpenie.

Dlho som váhal: ísť – neísť? Napokon mi svitlo: tentokrát predsa nejde o ozajstný živý kvet, ale o jeho symbol. A tak som sa rozhodol prísť a prevziať Trojružu ako symbol. A symbolicky ju venovať tým, ktorí sa zaslúžili o sám fakt, že vôbec u niekoho mohol skrsnúť nápad udeliť cenu Trojruža 2000 práve mne.

Takže s funkčným posunom: nie v úlohe obdarovaného, ale vo funkcii darcu, a tak trochu proti duchu rozprávky, proti jej pôvodnému sujetu, ju symbolicky venujem trom, žiaľ, už nežijúcim mužom. Osobnostiam, bez ktorých by sa toto stretnutie nekonať, pretože by nebolo vzniklo dielo, ktoré sa dostalo do zrkadliacej reflexie členov hodnotiacej poroty.

Prvý kvet Trojruže venujem Zlatkovi Klátikovi, uznávanému, ale aj zabúdanému literárnemu teoretikovi a kritikovi literatúry pre mládež. V dobe, keď to ani s ním nebolo spoločensky najistejšie, v čase, keď sa naň obrátila pani Zúbeková so žiadosťou, aby napísal monografiu o diele jej manžela, len čo počul, že na téme už pracujem, nezištne sa jej zriekol a prenechal ju mne. Len tak sa mohla zrodiť moja prvá knižná práca. Ale ona vôbec nemusela byť.

Druhý kvet venujem literárnemu historikovi Júliusovi Nogemu. Ochotne prevzal úlohu môjho školiťela v rámci externej aspirantúry v Literárnovednom ústave slovenskej literatúry SAV napriek tomu, že to vyzeralo z oboch strán málo perspektívne: obaja sme nosili na čele biľag ideologickej nespoľahlivosti. On však neustále podporoval moje chabé sebavedomie a upevňoval vo mne vieru, že to dokážem...

Tretí kvet patrí Jánovi Poliakovi, zápalistému a zároveň prísnnemu literárnemu kritikovi a všestranne orientovanému literárnemu teoretikovi umenia pre deti vôbec. Bol len o dva roky starší, ale už mi stihol prednášať na vysokej škole. Nedá sa zabudnúť na jeho emocionálne podfarbený, ale hlboko vedecky erudovaný výklad Ondrejovovej Zbojníckej mladosti. Keď zistil, že po skončení školy aj ja kráčam v jeho šľapajach, zaangažoval ma na recenznej činnosti v časopise Zlatý máj. Neuveriteľne veľkoryso a rozprávkovo krásne mi prepustil pole výskumu v oblasti literatúry faktu, ktorá bola jeho srdcovou záležitos-

tou. Nebyť Jána Poliaka, dnes by sa ma toto podujatie vôbec netýkalo.

Vážení prítomní, až teraz po symbolickom akte rozdávania kvetov Trojruže rozhostil sa pokoj v mojej duši. Venoval som ich osobnostiam, ktoré si to vskutku zaslúžili. Nielen svojou neúnavnou prácou v oblasti výskumu literatúry pre deti, ale aj a najmä za ich nevšednú veľkodušnosť a nezištne konanie. Naozaj sa správali v duchu etických princípov ľudovej rozprávky.

Všetkým trom, dozaista aj mnohým ďalším, som za veľa zaviazaný. Zdá sa mi, že môj dlh rokmi narastá. Viem, že ho nikdy nedokážem splatiť. Ale nikdy nechcem naň zabudnúť. Práve preto si opäť s vaším súhlasom a opäť symbolicky ponechám konárik, na ktorom Trojruža vyrástla. Aby jeho ostré trne zakaždým, keď budem umdlievať, pichli nielen do tkaniva môjho tela, ale aby podpichli aj zodpovedajúce zóny môjho vedomia. Aby som nikdy nezabudol na svoju povinnosť voči deťom a umeniu, ktoré im ozajstní tvorcovia vytvárajú.

A celkom nakoniec, miesto záveru, mi dovoľte podarovať už celkom reálne, nesymbolicky, BIBIANE, medzinárodnému domu umenia pre deti, môj najnovší knižný plod, ktorý dozrel na mojom tvorivom šírovom kríku tejto jesene – knižku, ktorú som dedikoval pamiatke svojich rodičov a priateľa Jána Poliaka Paradoxný svet literatúry faktu. Rozvíjal som v nej jeho myšlienky a to, k čomu som dospel, možno chápať ako výzvu pre ďalších nasledovníkov.

MILAN JURČO